

Izhaja
1. in 15.
dan vsa-
cega me-
seca.

ZVON

Velja
za celo
leto 3 gl.
za tri
mesece
1 gl.

Lepoznanski list.

Leto I.

Na Dunaji 15. oktobra 1870.

List 20.

Ranjeni vojščak.

(Po resnični dogodbi.)

Vojske plamen grozni je na novo vnet,
V rako izpremenjen lep zahodnji svet;
Polkov verste dolge proti si stojé,
S strelom govorijo, topi vmes germé.
Divje in nemilo brata ničí brat —
Bitve bog požanje svoj kervavi sad.

Dokončan za hipe je prestrašni boj,
„Zmaga!“ kliče Nemeo, „dan je zópet moj!“
In zmagalec srečni — zdaj samarítan —
Jétnike obišče, kri jim vstavlja raní.
Tamkaj med bolniki tudi je vojščák,
Ki se je prehrabro bojeval junák;
Viteski mladenič ranjen je hudó,
Desna roka meču pala v plen celó.
Srečno se podverže — hud bí bil zamúd —
Skóraj je odlóčen prestreljéni ud.
Zdaj še le kalijo solze mu óči,
Padajo na róko biseri svečili;
Z vročimi poljubi krije jo sedáj:
„Oj redil sem s tabo mater nekedáj!
Matí, moja mati, kaj hčem zdaj s tabój?
Desne roke nema vbogi sín več tvoj!“

Poleg sebe róko položí vojščák,
Nem in tih potem je mlad francosk junák;
A svetíle večno bodo se solzé,
Ki na mertvo róko tekle so sveté.

Lusija Pezjak-ova.

Moč in pravica.

I.

Napoleona prvega sijajna zvezda je zahajala. Od juga so pritisli na Kranjsko graničarji, in po malih bojih so popuščali nekedaj zmagovosni Francozi do zdaj pokorno deželo.

Zanišljen in slabovoljen je sedel kranjsk graščak na Dolenjskem nekaj ur pod Ljubljano poznega večera v svoji sobi. Pred seboj je imel več pisem, v nemškem ali francoskem jeziku pisanih. Naznanjale so se mu iz glavnega mesta in od njegovih visocih prijateljev neugodne novice. »Ilirija oživiljena« je bila zopet pokopana; velikanski duh francoski je bil stert, vračalo se je staro avstrijsko gospodarstvo, in do tega nij imel vitez F. — francoski guvernêr ga je bil postavil za mêra — nobenega sočutja. Bil je eden izmed malega števila ónih, kateri so z Vodnikom vred pred očmi imeli sicer nejasno, a boljše bodočnost naše domovine. Bil je domačin po rodu; njegovo plemstvo nij bilo staro, njegovi očetje nijso bili od germansko-frankovskih časov med Slovence naseljeni. Še le njegov ded ki je bil od kraja préprost tergovec, in si je bil bogastvo pridobil, kupil si je bil naslov in ponemčil slovensko ime, katero se je vendar med graščini podložnim ljudstvom na njegovo jezo še dolgo edino držalo njegove hiše.

Vitez F. (vsega imena ne pišem zaradi njegovih še živečih potomcev, in zlasti, ker ga stvâri treba nij) bil je izobražen mož, kakor jih je bilo tačas med njegovimi verstniki malo. Čital je mnogo francoskih pisateljev izpred revolucionarne dobe, kar je imelo velik vpliv na njegovo mišljenje, in obudilo mu zlasti veliko spoštovanje do vsega francoskega, od koder je mislil da pride vsemu svetu nova doba omike. Napoleon je bil njemu izrastek francoske velikosti, in kakor je tačas povsod čestilce imel, bil je tudi F. eden njegovih čestilcev. Padec tega velikana ga je genj torej globoko.

A tudi druga stvar mu je delala skerbí. Preveč je veroval v stalnost in gotovost tega, kar je po svojih nazorih želel. Videč začetek, veroval je tudi v zveršetek. Zatorej nij samó z veseljem prevzel dane si česti okrajnega mêra (župana), nego nikjer in nikoli nij skrival svojih mislij. Bil je torej pri starem uradništvu počerujen za slabega Avstrijca, in to bi mu utegnulo sopernosti in sitnosti zadajati. V tem premišljevanji je bil, ko naglo njegova žena v sobo stopi.

„Graničarji gredó!“ reče ona prestrašena.

„K nam? Po kaj?“ A tudi on lice izpremeni in hiter odgovor na svoje si vprašanje mu šine skozi glavo. Morebiti ga je že kedo obtožil? Morebiti ga hoté zapreti? Vendar ne! Dejanstveno nij ničesa pregrešil.

„Kedo ti je to rekel? Pač ne bode res! Vojaštvo gre po cesti, dobro četert ure v stran nemajo nobenega namena niti časa hoditi.“

Ona mu odpert listič pomoli. Bilo je nemški pisano naznanilo, da pridejo trije c. kr. častniki in deset mož nocoj še na večerjo v grad.

„Kaj hočem! Mesá nij dovolj v hiši, denes je sobota, prepozno je kogá poslati ponje, in morebiti ga ni dobiti nij, in tako pozno! Ura je že devet. Bog vé, kaki ljudje so to, moj bog!“

„Stori, kar moreš,“ odgovori on ter nevoljen gre skozi okno gledat v černo noč, ali se morebiti že bližajo neprijetni pozni gostje. Žena je šla v tem po stopnicah doli in je v naglici sklicala ženske posle na delo, pripravljanje in pomaganje.

Gori na kurjih gredéh, kjer so pri petelinu kimale kokoši, nepričakujóč smertne ure, prikazale so se luči in déklina debela roka je posézala v perutnínsko večéče kerdelo. V kleti je prestrašena smuknila miška izpod nenadno obiskanega vinskega soda. A v konjskem hlevu so trije hlapci na jaslíh sedeli, tabak dvehčili in rekli:

„Kaj hudiča, da soldat po noči pride! Saj je pri cesti več gospo-skih hiš!“

II.

Pol ure, in še pol je bilo prešlo. V najlepši sobi malega gradú — posebno lepíh sob sicer nij bilo — pogerneno je bilo za večerjo častnikom. Spodaj v družínski izbi so bile vse priprave gotove prostím vojakom, kateri so bili naznanjeni. A nikogar še nij bilo.

Zadovoljna, ker se bile vse težave premagane, hodila je gospá slovesnejše nego navadno oblečena okolo mize, popravlja je tu in tam.

Še prijetna žena. Stara šest in dvajset let, sicer malo nizka a polnega telesa, gladek, bel obraz, velike žive oči je imela — nič podobe, da bi to bila sopróga čisto nič lepega, kosténega, petnajst let starejšega gospodarja.

Zakon teh dveh je bil navadne sreče. V časi je bil majhen hišni razpor, a terpel nij dolgo. On je bil precéj strasten mož, ona je imela malo svojeglavnosti, a vselej se je o pravem času možu upokorila. On se je ženil z ljubezni do njé, in ona je mislila, da ga tudi zeló rada ima. Saj jo je bil k sebi povzdignil, ne gledajóč dobička, ker njena rodovina nij bila bogata. V samostanu zrejena, bila je zeló pobožna, morebiti ne toliko z nagona, nego z naravnega uzroka, ker jej je potreba bila, serce, ki nij vse visélo na starejšem možu, ki máterine ljubezni nij poznalo (otrok nijsta imela), napolniti s kakim drugim čutom. Možu je bila zvesta; nezvestobi niti prilike nij bilo, ko bi je celó pobožnost in dolžnost ne bila vezala.

Spomini njene mladosti — v vsakdanjih skerbéh so bili že pozabljeni.

Čuj, na dvorišču se zasliši zvenkét jezdecev! To so bili gostje. Gospodar jih sprejme; po stopnicah se jim posvétí.

Štirje častniki so bili, čisto sami; naznanjenih vojakov nij bilo ž njimi.

Graščaku je bilo to zeló neprijetno. Ljudje so bili osorni, niti imenoval se mu nobeden nij. Ropotali so sè sabljami po stopnicah gori, kakor domá, in gospodíno poždravljali, kakor starí znanci. S precéj

neprijazno uljudnostjo ga eden poprosi, naj dá konjem dobro postreči. Odide, da bi tem ljudem izpred očij bil.

Ko pride iz hleva nazaj v sobo, najde jih okolo mize. Ob kratkem se mu imenujejo. Dasi častniki v graničarskem polku, bili so vendar trije nemškega rodú, a vsi so govorili samó po nemški. Izmed imen si je zapomnil baron same eno, ime najmlajšega lajtnanta, ki je tik njegove žene sedel, in s preširno lehkoto svoj lakát na ročo njenega stola naslanjaje vedno vánjo govoril, ako nij jedel ali pil. Bil je lep mož.

„Gospod lajtnant je moj prejšnji znanec iz mesta,“ reče gospodinja svojemu možu, ki se nij nadejal tega hitrega prijateljstva.

Baron sam nij vedel, kaj je na to odgovoril, a jezen je bil, da bi bil vse goste izmetal. Ali vojaki so bili, ter njemu se je bilo posebno bati.

„Lepi časi so bili,“ reče lajtnant, in pripoveduje gospé o necem plesu, o nasprotnem stanovanji in več stvarfj, ki nijso bile vsem razumne. Gospá je bila rudeča, a poslušala je vidno rada.

Govor je bil živahen. A z gospodarjem so malo govorili gostje, katerim je vino izverstno ugajalo; dostikrat mu ni odgovarjali nijso, ako se je hotel vmes vtikati.

Pilo se je mnogo.

Kakor slučajno se zunaj pred sobo na prehôdih snideta mladi lajtnant in eden njegovih tovarišev. Hfšna, ki je prej v mestu bila in razuméla tuji jezik, odslanjala je tiho vrata svoje izbe v kotu, in radovedno gledala, kakšni so ti vojaki. Saj mlade častnike vsaka ženska rada ogleduje. Čula je pogovor.

„Kako ti je po godi ta ženska?“

„Dobra bi bila. Žal, da jo ima tak bedènj! A od kod jo ti že od prej poznaš?“

„Há, jaz sem jej zaljubljena pisma pisal, ko se jej še sanjalo nij, da mi bo de kedaj v tem gnjezdu vino točflla! A nij še pozabila tega. Stavim, da me ima še zapisanega. Prokleta me jezí, da ne morem tukaj ostati,“ reče lajtnat.

„Zakaj ne?“ odgovorí tovariš.

Med pogovorom sta prišla na drugi konec; tam pogovorita še tiho, da hišina že ne more ničesa slišati, a na zadnje si smejé roki stisneta in verneta se v sobo.

Popotna pisma.

IV.

Ne čudite se, gospá, ko Vam pride moje pismo iz kraja, kamor nijsem bil s konca namenjen. Naveličal sem se, čakati od dne do dne boljšega vremena, kakor žaba na veji. Dobro, da-si malo posiljene dobre volje — vzamem palico v roko — saj jo poznate mojo gorjačo — ter napotim se na ravnost proti Ischlu; ne da bi tam ostal, saj veste,

kako antipatično mi je to sicer tako „fashionable“ zbirališče znamenitnega sveta. Hotel sem tam samo prenočiti, a potem oditi v svoj ljubljeni Traunkirchen, ki ga imam v tako prijaznem spominu.

Ko pridem čez goro, zablišči mi nenadoma od leve strani bistro Hallstatsko jezero, katerega si nijsem mislil tako blizu. Nebo se jame vedriti, izmed megla prikazujejo se mi počasi visoke gore, med njimi velikanski Dachstein; nijsem si mogel kaj, popustim pot, ter krenem na ravnost proti jezeru.

Tu leži pred mano — čisto, pokojno, kakor dete, ki spava v zibel! Solnce je veselo sijalo na ujasnjenem nebu, in solnce je sijalo v mojem sercu, vse je bilo pozabljeno v enem trenutju! Tu bi bil objel, kar je človeku najsopernejšega, svojega tihotapega, hinavskega ogleduha in izdajalca: „kaj se tako gerdo deržiš? Poskoči v menoj ter zaukaj ali zarjôvi, kakor ti je dano; saj si tudi ti božja stvar, da-si žalostna!“

Pred tremi leti sem popotoval po teh krajih. Videl sem jezero; tako lepo, kakor denes je bilo — a jaz sem bil bolan, in gledal sem ga brez veselja, brez užitka. Žalostno je bilo to popotovanje! Truden, slab, z merzlim potom oblit sem prišel iz Ischla v gostilno „Gosaumühle“ poleg jezera. Zgruzil sem se pred hišo na klop, in komaj sem imel toliko moči, da sem mogel odgovoriti kletarici, ki me je usmiljeno pogledujoč vprašala, kaj želim? Dejal sem že, da tu obležim in morebiti celó svoje dni končam sam, neznan, med tujimi ljudmi. Popoludne se vendar nekoliko opomorem; spanje me je bilo pokrepčalo. Grem k jezeru, in ker je baš ladija odpravila proti Hallstattu, nij mi bilo moči ostati. V ladijo stopivši zgruzim se v kot; tam molčé tičim in ne maram, kaj se godí okolo mene. Zdajci glej! dvigne se žena, ki je na klopi sedela, migne svoji spremljevalki; ta ji podá pleteničico, ki jo je držala v naročju in žena seže v posodo, ter prinese iz nje lep, višnjav grozd (bilo je v prvi polovici julija) in mi ga usmiljeno molí. Milostinja? Kaj mora človek učkati! Gotovo je žena mislila, da sem popotujoč rokodelsk pomagac, ali ubog dijak, ki mu je novcev izmanjkalo. Že sem ji hotel z roko znamenje dati, da ne; a žena me je tako prijazno gledala, da ji nijsem mogel odreči. Iz ženske roke tudi človek laže vzame. Ali je bila mlada, lepa? Bog ve, da ne vem; malo so take stvari mari človeku v smertnih težavah. Samo toliko vem, da je bila žena prijazna in — Angleška!

Res čudovito me je poživil grozd. S hvaležnosti sem naredil blagi ženi — sonet! Hvaležnemu človeku je vse mogoče, zakaj bi jaz enkrat ene pesmi ne naredil? Ker se bojim, da bi, gospá, ne cenili mojega soneta, kakor je vreden, naj ga Vam malo pohvalim, kakor hvali kmet kravo kupcu. Verz v mojem sonetu je gladek, rime so izvirne, čiste, in pesem je „brez apostrofa.“ Jaz rad sam sebe hvalim, ker me nečejo drugi; zakaj bi se pa ne? Dobro blago se samo hvali — prva resnica; jaz sem dobro blago, kedo pravi da ne? — druga resnica: ergo —!

A propos, „brez apostrofa!“ Tu Vam moram povedati anekdoto, ki se Vam morebiti ne bode zdela dovolj pikantna, a zato je resnična. Moj znanec je zveržil in žalibog tudi na svitlo dal, nekoliko pesmij, sam

zlodej vedi, kaj ga je motilo! Ima pa navado moj znanec, da se sam iz sebe rad norca dela. Tako je hvalil enkrat v necem obskurnem listu svoje pesmi, da so — „brez apostrofa.“ Kaj porečete, gospá, odrastlemu človeku, ki se hvali, da ima lepe, svitle gumbe na suknji? Vedeli bodete, da v šali govori, če nij norec, ne? A kaj se zgodi mojemu znancu? V sveti jezi vstane, sicer pameten človek, ter zagermi, da se razlega daleč okrog po vsej slovenski deželi, na ubozega grešnika, ter ga osramotuje pred vsem svetom, da sam sebi slavo poje! Prav mu je, mojemu znancu! Kaj ga je pa motilo, da se gre sam iz sebe norca delat, mari naj bi se iz družib, ki so bolj potrebni!

Mais revenons à nos moutons! Postavil sem ji spominek, exegi monumentum — blagi Britanki, ki stoji in bode stal do konca sveta, kakor egiptovska piramida. Vzemite, berite in stermite!

Britanki.

Bolán na ladiji žedel sem v koti;
Pót merzel tekel mi je po obrazi,
Život se mi je tresel v smertnem urazi,
Že proti večnosti sem bil na poti.

Ostati neče duša več v životi,
Počasí skozi usta ven se plazí;
Kar žena, glej! britanska me zapazi,
Grozd hirajoči pomolí siroti.

Življenje vlije spet v oterple ude
Moč blagodejna grozdnega mi sóka,
Nazaj se verne duša brez pomude.

Oj blagoslovljena ti bodi róka,
Ki mene je otela smerti húde,
Ti blaga hči mogočnega otoka!

J. Odurni.

Doktor Bežanec v Tožbánji vasi.

(Pobožna pripovedka.)

Uvod.

Neko slovensko mesto se po pravici ponaša z dvema posebnima človekoma. Eden izmej njíju — po značaji ga je vsak pedánj sámó poštenje — kuje pipece in krivce, nože in vilice, sablje dolge in kratke, ter brusi nožice (škarje) in drugo skerhano rezilo. Poleg tega se ubija z neštetimi postranskimi posli, ki nimajo nič primere niti vilicam niti nožem. Čita namreč razne knjige, hodi v gledališče, sključen lazi

v podzemljske jame po nenavadne žuželke, katere je ondod nahajati, zbira polže in kamenje, slamo tlači v mehóve mertvih maček in ptičev, da so potlej živim podobni, ter poleg orožja varí pesni, in kar je najposebnejša plat njegovega značaja, v svoji prodalnici na steklu tistih óken, kjer ima razloženo blago, ne daleč od vélicege terga, v rokopisu izdaje novine, o katerih so tudi nemški listi pred nekoliko leti govorili. To glasilo našega úže sivega poštenjaka, sem ter tam nepravopisno zgrajéno, ki v njem često udríha sam sebe, da laže potlej na drugé plane, imenuje se: „Kovaško kládivo, humorističen list mimo greóchim, izhaja na oknu, kadar urednika sreča kaka dobra misel, če jo utegne zapisati.“ — Šaljívi možíček se časi poredno imenuje doktor Pipec, in v teh novinah, katerim jako ostri mestni strah vendar nikoli zob ne pokaže, ker morebiti se jim tudi sam često smeje, s humorjem in zabavljivostjo maha politíčne dogodke sploh ter posebno modre neukretnosti svojih rojakov.

Doktorja Pipeca zaradi njegovega prirodnega dovtipa in čudnega početja svet graje in hvali; celó začudi se mu kaka preprosta duša. V Pipčevo prodalnico, kjer se ob enem ureduje „Kovaško kládivo,“ radi zahajajo izobraženi in smeholjubi meščani; a tudi kak serdit obraz časi pisano pogleda skozi okno ter pomolí stisneno pest, da bi se z njo jezi dala krepkejša podpora.

O drugi prikazni tega mesta nij povedati enake hvale. Pred saboj imamo úže starikavega „literata,“ ki z novinarskim drobižem in z dopisi zaklada liste vsega sveta, naj si bodo svobodoljubno uredovani ali kakor jim koli drago. Njemu je vsako načélo enako dobro. Samo v „Kovaško kládivo“ nikoli nič ne prinese, kakor hudobni svet pripoveduje, zato ne, ker nij verjeti, da bi plačevalo svoje pomagače, in tudi ker naš prijatelj nema nikakoršne solí v peresu. A nedelaven vendar nij, kajti v déžel pošilja pesni in igre: vsako leto po eno daljšo ali krajšo „pesen o kaki svatbi,“ kakor čuti, da sta nevesta in ženih ali bogatejša ali ubožnejša, ter na vsacih dvajset let po ene „božíčne jaslice“ v dramatični obleki, in potem jih ljubljanskemu dramatičnemu društvu brez uspeha neprestano ponuja. Vsacih petnajst let izdá učeno, osem stranj debelo razpravo o „povodnih možéh,“ in take spise z velikim zadovoljstvom ter krepko poudarjáje imenuje „svoja nesmertna dela.“ Najmanjši novinarski drobiž in dopis ukaže tudi posebe natisniti, da ga potlej za samostojno knjigo posvetí visocemu, najrajši ob enem bogatemu gospodu. Sam o sebi misli, da je zeló učen ter neizmerno sloveč. O posebnih prilikah si celó „doktorand“ velí reči, da li morebiti nikdar nij od znotraj videl nobenega vseučilišča. Njegovo pisateljsko ime je Kolénc, kakor sam ne tají, zategadelj, ker ima úže vsa kriva kolena.

Minoli teden mi je bilo naključje tako prijazno, da me ta dva modráka nijsta zapazila, kadar sem poslušal, kako sta se mej saboj pogovarjala. Premeténi doktor Pipec je namreč doktorandu Kolencu razlagal pobožno pripovedko. Naglo sem potlej šel domóv ter jo zapisal, kolikor sem koli na tánko mogel vse tako, kakor sem jo slišal s pri-

stavki in vgovori obeh učenjakov. Ponavljam jo v „Zvonu“ blagovoljnim čitateljem.

Ta pripovedka me je dvojno zanimala: prvič ker je šaljiva in ukovita, porojena morebiti celó v humorističnih možjanih dr. Pipeca samega, drugič ker iz njé véno odséva pripovedovalčev in poslušálčev značaj ter tudi razmerje, v katerem se čutita mej saboj. Edino to se mi dozdeva, da je mnogo, kar govori dr. Pipec, sama preveržljivost in ironija, a vse, kar pripoveduje doktorand Koleneč, njegova resnična, prava misel.

Pripovedka.

Doktorand Koléneč. Dobro jutro, gospod doktor! Kakor čutim, skoraj se je nadejati veselja, katero nam zopet nova številka „Kovaškega kládiva“ prinese iz neusúšnega vira Vaše bistroumnosti.

Doktor Pipec. Odpravil sem ta hip dolžne odtiske, in ura ne mine, ko se moj list na slavnem oknu prikaže stermečemu občinstvu.

Drd. Kol. Krasno! A predno bode nas krepčal nedosézeni duh izverstnega „Kládiva“, prosil bi, da mi razložite včeraj obétano povest o svetem doktorji Bežánci.

Dr. Pip. Ta čudni mož, kakor vidim, Vam ne gre iz uma, gospod doktorand! Morebiti zato ne, ker je to prvi ter zadnji svetnik izmej vseh doktorjev in doktorandov naše grešne zemlje, ako se ne motim.

Drd. Kol. Pervi res utegne biti, — a zadnji? Jaz ne verjamem! Komu je skrito, kako se dr. Kosta pripravlja z brevirji, svetimi pismi novega in starega zavéta, z brojanícami, skapulirji in drugo božjo potrebbšino, da bi pustil Bežánca daleč za saboj v svetosti!

Dr. Pip. Če ga more za saboj pustiti, bode na slavo tudi nam vsem doktorjem in doktorandom, ki si potlej v sveta nebesa postavimo dva krepka stebra na mesto enega. — A zdaj me poslušajte! Doktorju Bežáncu je iz početka bilo drugo ime, katerega nij ohranila zgodovina.

Drd. Kol. Siromak! A naju nesmertni imeni sta dovolj znani uže zdaj po širocem svetu, in prideta z najinimi spisi do poznih rodóv, če je bogú milo.

Dr. Pip. Kdo bi dvomil? A doktor Bežánec ne more tožiti, da njegovo pravo ime, katero mu je dalo s toliko nesrečo tako male slave, ostane skrito radovednim ušesom, ter da vesoljna zgodovina oznanja samo njegov poznejši pridevek, v katerem se je tako poimenoval.

Drd. Kol. Kako je dobil svoj drugi pridevek?

Dr. Pip. Prijél se ga je zato, ker so njegovi neutrudni sovražniki vselej in povsod vedeli tako zasukniti, da mu je bilo v kratki dobi pobegniti iz vsacega kraja božje zemlje, kjer se je koli pripravljaj gnejzdo nanašati in sè svojim imenom poiskati si veljave. Kar je večni Žid mej človeki, to je bil on mej doktorji. Bežal je od vasí do vasí, od mesta do mesta, od dežele do dežele. Videl je vse dele svetá a poleg tega tudi

osível, da je imel brado belo, kakor sneg, in obé nogi si je odhódil res do samih kolen.

Drđ. Kol. Kako odhódil?

Dr. Pip. Gori do kolen mu je nogi gladko odbrusilo večno potopovanje.

Drđ. Kol. Ubožec! Za mladih let sem jedel tudi jaz nekatere matere kruh, a taka bridka osoda me vendar nikoli nij gonila.

Dr. Pip. Začne torej premišljati in reče: „kaj mi je početi? Pri-zadeval in ubijal sem se, kar sem največ mogel; prepotoval sem križem svet: a vendar sem ostal nič mej ljudmi! Zdaj sem star; močí so mi pošle in obé nogi sta mi odhójeni! Koliko je praznega prostora na zemlji, a jaz ga nemam, da bi nanj palico operl. Pes in mačka, lisica in volk, sova in jastreb, vse ima pravico živeti pod nebeskim stropom; za-veržen sem edíni jaz! Meni bog nikjer nij odkazal mirnega kota, ka-terih ima brez konca in kraja; a vendar so me učili, da smo vsi njegovi enako ljubljene otroci! Tat in razbojnik si zavetje najde; jaz ga iščem zastonj! Kam se mi je torej déti? Kdo se me usmili?“ — Ko je tako v sé pogreznen meril svojo terdo srečo ter opert na palico debele solze točil v dolgo, sivo brado, zabliskne se mu bistra misel, kakoršne poprej še nikdar nij imel. Po vseh deržavah preganjanemu siromaku je bila namreč poslednja moč umerla baš na cesti pred kapélico, na katere prostornem oltarji takrat nij bilo nič svetnika. Če se je bil poštenjak šel izprehajati ali na njivo orát ali v senožeti kosít ali v gozd po derva ali k maši ali v semenj ali kam drugam, — sveta zgodovina tega na tanko ne pripoveduje.

Drđ. Kol. Torej nij terdnega sledú, kako in kam je bil izginil?

Dr. Pip. Niti njegovo slavno ime nij znano. Vendar se nahaja sledú več nego je treba; a neoveržnega dokaza nij. Baš ob tem času namreč jako zvití kmetje neke bližnje soseske, kakor je razločno čítati, na vélicem oltarji svojo cerkvíce nijso imeli podobe svetega Jurija, ker je vsa lesena poprejšnja bila tako červojédinasta, da sta se kos za kosom razdrobila jezdec in konj. Mej versticami svetega, zaradi te stvarí zeló nejevoljnega poročila torej diha opravičena sumnja, da so ti brezbožniki utegnili priti po noči ter brezímenega svetnika siloma vzeti raz oltar in iz kapélice.

Drđ. Kol. Brezímenega! Še nesrečnejši je bil od doktorja Be-zánca, predno so ga prekerstili! A ukradenec je vendar gotovo tudi jahal, ker pošten sveti Jurij, na čegar mesto so ga postavili ne more konja nikakor pogrešati.

Dr. Pip. Sveta povest piše z jasnimi besedami, da je svoji prvi soseski samo peš dajal pomoči in dobrote; a taka stvarca pobožnim kmetom najmanjšje bolšice ne dene v ušesa. Poznejše pripovedke nam-reč govore, da prederzni tatje ukradeno, res nekoliko obledélo, a sicer še terdno podobo so samo z drugačnimi šarami (barvami) na hitrem po kmetski premazali ter malo njene čestite brade odtesali, da je bila krajša, in tako se je zgodilo, da lesenega moža nij bilo zdaj nikakor spoznati.

Drd. Kol. In potlej so rekli, da je to sveti Jurij péšec?

Dr. Pip. Mnogo prezviti so bili, da bi takisto naredili. Rajši so prekerstili cerkev, katera je bila poprej svetega Jurija, a po sedaj so jo imenovali svetega Matije. S tega koristnega ozira so tudi podobi namesto palice v roko vteknili leséno sekiro bradáčo, katera se za male novce kupi, ako je nikdo ne zna domá narediti. Kadar je bilo vse to dodelano, hodili so pobožno in zaupno milosti prosit novega patrona, katerega so si bili sami tako bistroumno popravili v krepko pomoč dušnim in telesnim potrebam prihodnjih časov. In vselej so se z njim okoristili, kolikor toliko.

Drd. Kol. Lejte si! Kdo bi mislil, da so tako pretkane te kmet-ske pasje obisti?

Dr. Pip. Kmet-ske premeténosti so časi zvite, kakor ovnov rog, gospod doktorand! Zdaj nij težko uganiti, zakaj vsa ta kočljíva stvar, katero okradeni kmetje — sami ob sebi hudi pravdarji — serdito ova-dijo sodišču, da je bili preiskavanje tudi v cerkvi, kjer so uradniki in biriči svetemu Matiji vse ude prešteli od verha do tal ter primerjali ga spredaj in zadaj, vendar nikoli nij prišla do dobrega na dan; a z nekako gotovostjo bi se utegnilo reči, da siloma pod zaperto streho preneseni gospod morebiti nikoli nij začutil najmanjše želje, pobegniti v svoje poprejšnje domovanje, ker so mu bili dež in veter, mraz in sneg stanovitni tovariši, in kjer ga je tolikokrat jezilo ščebetávo društvo zarobljenih vrabcev, ki so njegovi dolgi bradi in plešasti glavi dajali ubogo malo česti in poštenja; celó nespodobnega dela se nijso na njem sramovali. Ako bi se mož tudi kedaj bil domjlsil, iti malo pogledat v poprejšnjo hišo, kako bi se bil debelo začudil, ker bi na svojem prostoru bil našel — živega namestnika! Doktorju Bežáncu se je namreč v njegovem bridkem premišljevanji zdelo, kakor bi mu kdo navdehnil čudovito mi-sel, da mu božji perst velí stopíti na izpraznjeni oltar, kamor je res tudi zlezal, kar je najhitreje mogel ob svojih slabih močéh in odhójenih no-gah. Ali je uže zdaj s preroškim duhom videl, kakšni bodo nastopki tega dejanja, ali ne, to nikjer nij zapisano; a toliko se more terdit brez greha, da vsa dežela nij uterpéla najti moža pripravnejšega temu sve-temu poslu. Imel je veliko, sivo brado, potrebni klobuk širocih krajev z nizkim oglavjem, v roci je deržal debelo gerčavo palico ter vsa druga njegova oprava je bila tako primerna, da nij mogla nikakor biti ustréz-nejša svetnikovánju, katerega se je oklenil, ko mu je bilo vse drugo iz-podletélo na zemlji.

Drd. Kol. To je čudna prigodba! Kakor da bi za svetnika bil še zmirom dober, kdor za nobeno drugo rabo nij! Vendar me zeló za-nima, posebno zategadelj, ker vse na to meri, da se je veršila v tisti ka-pelici, katero sem jaz tako nesmertno prepeval.

Dr. Pip. Ako je to res, o čemer gotovo najmanje nij podvomiti, onda ste ukradenemu svetniku in ubežnemu doktorju s pesnijo res dali dolžno slavo, da li se Vam o tem do zdaj niti sanjalo nij.

Drd. Kol. Kaj bi je ne dal, ker jo imam!

Dr. Pip. V spisih velčih mož je kakor v rudniku zakopanega mnogo, kar njim samim, dokler so bili na svetu, nikdar nij prišlo na um; a njihovi tolmači so vendar bistroumno zaslédili, in mi učenjaki uže zdavnaj terdimo, da velik je šamo tist pisatelj, v čegar delih je več nego je on vanja položil.

Dr. Kol. Taki so tudi naši spisi; torej se ne dá tajiti, da sem jaz ta dva svetnika res utegnil prepevati, če tudi sam nijsem vedel.

Dr. Pip. Kdo bi smel reči, da to nij tako? — A verníva se zopet na poprejšnje, ter zvedite, da je doktor Bežanec jedva zlezel na oltar, ko star prosják (berač) s palico v roci pristoka po cesti. Bil je ali res pobožen mož ali se je pobožnega samo delal, da bi prejemal obilnejše darove od kmetov, — s kratka, pokleknil je pred kapélo, predno se je hotel oglasiti v bližnji vasi, ki je stala poldrugi streljáj od ondod. Sveti doktor Bežanec morebiti nij bil še dobro postavljen, ker se je baš tedaj popravljaj na svojem prestolu. Prosják to zapazi ter se tako ustraši, da z uma zmaknen v začetku ni vstati ne more. Ko se vendar počasi nekoliko spet okoristi, jame podoba strahóma ogledovati, in res najde na starem prostoru prejšnjega, uže več let znanega svetnika; samo to se mu zdi jako čudno, da zdaj giblje ter je sploh videti, kakor živ. Ker nam sveta povest o tem nič gotovega ne razodeva, treba si je torej misliti, da je doktor Bežanec utegnil biti kaj malega podoben tistemu patronu, ki jo prej vladal na njega mestu, a vse drugo da je priteknila razgreta dédčeva glava, ki morebiti nikoli nij bila najbistrejšega uma. Prosják se napósled pobere, stisne palico pod pazuo ter proti vasi steče, kar so mu najhitreje dale njegove stare kosti in premnoge vréče, s katerimi je bil križem obložen, kakor je tacim ljudém navada.

Dr. Kol. Radoveden sem, kaj sa je potem zgodilo.

(Dalje prih.)

L e s n í k e.

37.

Naj s ternjem ali zlatim zidom bi serce obsadil,
A žalosti vendar ceste do njega ne bi zagrabil.

38.

In v tem smo berači enaki cesarjem:
Vsak ima nagoto, odkrito udarjem.

39.

In v tem so cesarji enaki beračem:
Vsak svojo nagoto zagrinja s plaščem.

40.

Cesarji in kralji težavno krotijo zemljé,
Še mnogo teže krotí se človeško sercé.

41.

Zdravniki najbolj znajo, kaj zdravi, kaj škodi,
A vendar sam nekteri ob palici hodi.

42.

Zdravniki bolni hočejo zdrave celiti,
Največji slepci hočejo vidce voditi.

43.

Iz tega na zemlji premnogo rodí se gorjé,
Ker umu brezum nastavlja vedno rogé.

44.

A ko bi se tudi na glávo postavil,
Z naukom nikdó bi svetá ne ozdravil.

45.

In ko bi ves Izrael denes v pokoro obernil,
K maliku svojemu vsak bi jutri se vernil.

46.

Naš rod se ne dá do sodnjega dne
Nanízati, kakor česnové glavé.

47.

Pogledi kegljačev, koliko tam jih stojí,
A vsak drugače svojo kroglo točí.

48.

In ko bi tudi enako dva jo točila,
Obá enóliko níkdar ne bi sprožila.

49.

Življenje človeško podobno je vodi,
Ki vsaka po svoji strugi hodi.

50.

Vse reke in vóde v mórje tekó,
Človeka vsacega v zémľjo nesó.

51.

Poznàl sem velicega možá,
Ki smerti prosil je bogá;
Poznàl sem prtlíkave ljudí,
Prosili so, naj večno jih redí.

52.

V sedanjih časih do groba od zibéli
Po cesti železni smo se zaletéli.

53.

Ko jedva prvi ga zbadajo v brádo lasjé,
Mladič že téme in senci ima bosé.

54.

Od tilnika plešec dlako na verh suče,
Da ne bi vzela golomrázica buče.

55.

A kdor je lasát obilo po glavi,
Še kapo si pod klobuk podstavi.

56.

Kdor ima dve topli suknji obléči,
O plašči se méni v gorkoti največji.

57.

Kateri je kozuh in sukngo in plašé ogernil,
Še kurjeno peč rad na herbet opertiv bi zvernil.

58.

Ko derv pol sežnja v peč bi se délo,
Če zraka nij dóvolj, né bi gorelo.

59.

Mladič devíco naj gleda rajski lepó,
Če gladen je, níkdar ne zaljubi se v njó.

60.

Zatórej še nijsmo ni čítali ni poslušáli,
Do od ljubezni berači bi v vódo skakáli.

61.

A če kedáj kateri je v vódo poskočil,
Gotovo se poprej je bil poročil.

(Dalje prih.)

O Vodnikovem rokopisu.

Fr. Levstik.

II.

„Novice“ dalje govore: „vsled sodnijske razsodbe je Matica dobila pravico do te zastavščine; c. kr. sodnija je javno dražbo in prodajo te zastavščine nastavila (!) in razglasila na 3. dan marcija meseca 1868. leta; pri tej dražbi je Matica skoro vso zastavščino kupila sama in za Vodnikov rokopis dala 20 gold.“

Kako je Matica dobila pravico do Vodnikovega rokopisa, to sem uže obširno povedal. Ko je potem na dražbi za rokopis dala 20 gld., vergla je te novce skozi okno; kajti meni in drugim je Kastelec rekel, da Matici nikoli ne krati pravice, katero je odstopil O. Wagnerju, če je res Wagner Matici kaj dolžan; zmirom je terdil, da si Matica z njegovo dovolitvijo more to pravico vzeti brez kacega novega kupovanja, brez dražbe; a dostavljal je vedno tudi to, da si Matica edino ter samo vzeti more tisto pravico, katera je Wagnerju odstopljena, druge nobene, — da torej sme samo natisniti rokopis, kateri se potlej zopet njemu poverne.

Poslušajmo zdaj, kako „Novice“ dalje modrujejo: „dan pred javno dražbo je ranjki M. Kastelec Matičinemu odboru poslal dopis, v katerem terdi, da je Wagner od njega kupil le pravico do založbe, in se zavezal dragoceni rokopis njemu zopet izročiti, ter da to more pisмено dokazati.“

Vprašal sem v zadnjem „Zvonu“: da je komu bilo do resnice, zakaj nikdo nij pojasnila iskal pri Kastelci samem, kateri je še živel, ter nij bil znan za potepuha ali sleparja? Zdaj vidimo, da Matičnjakom tega pojasnila niti nij bilo treba iskati, ker se je uže pred dražbo Kastelec sam oglasil. — In vse to se Matici vendar nij zdelo nikacega ozira vredno? Ali torej nij jasno dokazano, da je res imela samo umazano željo, ta rokopis na vsak način v svojino dobiti? Besede starega, na smerti ležečega moža nijso bile njenim odbornikom nič? Ali je Matica delala, kakor ukazuje pravica?

A zgodila se je tudi še neka druga stvar, o kateri Matično poročilo besedice ne zine. Ko jaz namreč zvem, da je Vodnikov rokopis mej tístimi Wagnerjevimi knjigami, katere se bodo na javni dražbi prodajale, grem zaradi tega k M. Kastelcu, ter ga najdem tako oslabélega, da se geniti nij mogel s postelje. Da sem Vodnikovo ostalino jaz bil začel uredovati Wagnerju, to mu je takrat uže bilo znano, ker sva se o tem prej pogovarjala, ko je še hodil, in sicer o raznih prilikah. A zdaj mi je rekel, da ker sam ne more vstati, nikakor nij bilo najti nekam v liste in knjige založenega, uže oménjenega Wagnerjevega pisma, v katerem je na tanko izrečeno, kakšno pravico je Wagner kupil. Potem M. Kastelec izročí meni ustno pooblastilo, da grem k dražbi v njegovem imeu, ter da tamkaj izrečem odpor (protest), ker se prodaje tudi svojina (last) Vodnikovega rokopisa, a no samo založba.

K dražbi pride za uradnega komisarja g. beležnik dr. Repič, a od Matice g. odbornik dr. Jarnej Zupanec, najberže zato, da bi jo pravdoslovno zastopal, ako bi se utegnila pokazati kaka potreba, ter poleg njega je bil g. Sovan z mošnjíčkom v roci, da je plačeval, kar je Matica kupila knjig. O tej priliki jaz oznamim vso stvar, zaradi katere sem bil prišel, kakor mi je naročil Kastelec. Gosp. dr. Repič je prigovarjal, da bi se bilo najbolje pogoditi z lepa, a g. Sovan krepko prigajal, kakor je bil naučen, naj se prodá tudi Vodnikov rokopis. Na to jaz, Kastelčev pooblaščenec, izrečem v njegovem imenu odpor, ki ga je res dr. Repič tudi sprejél v zapisnik, kateri se menda vendar nij kam izgubil. *Ko se je to zgodilo, potem še le je bil Vodnikov rokopis na dražbi prodan.* Samovoljnemu početu g. dr. Bleiveisa in gg. Matičujakov je bil torej proti postavljen zakonit vgovor, in zategadelj nij še tako gotovo, da je res, kar „Novice“ pišejo v naslednjih besedah:

„Da-si tudi je M. Kastelec pravico do lasti rokopisa, ako si jo je bil res tudi prideržal, zgubil s tem — (s čim!), da je Matica rokopis kupila na javni izvršilni dražbi (o gosp. dr. Bleiveisu nikjer nij govora †), vendar je odsek za izdavanje knjig v X. odborovi skupščini nasvetoval, naj se ta rokopis po doveršenem natísku izročí M. Kastelcu, ako s pismi, katerih omenja v svojem dopisu, dokaže resnico svoje terditve, in da obljubi, rokopis izročiti c. kr. licealni knjižnici, v kateri naj se shrani. — Odbor pa je bil sklenil drugače, in sicer tako-le: „naj se odsek za izdavanje knjig najprej prepriča o g. Kastelčevi pravici do rokopisa; a g. Kastelec omenjenih dokazov ni izročil niti odseku niti odboru.“

Koga ne prešine jeza, ko tukaj čita, kako Matičnjaki, kateri so po taki merzki zvijači prilezli do Vodnikovega rokopisa, Kastelcu, njegovemu pravemu gospodarju, zdaj uže oblastno ukazujejo, kam naj on dene svoje blago! Tako delati so sposobni samo tisti, kateri o sebi mislijo; mi vse moremo; mi vse smemo! Koliko ima sicer istine v sebi zgornje, tako na široko raztegneno pripovedovanje v „Novicah,“ blagovoljni čitatelj najlaže vidi s tega, ako mu povém, da je nekoliko časa po dražbi vsled mojega odpora (protesta) o Vodnikovem rokopisu med Kastelcem in Matico pri c. k. ljubljanskem deželnem sodišči bila uradna razprava, katero sem bil uže zadnjič omenil. Pri tej razpravi je v Matičnem imenu bil namesto dr. Tomana tedanji njegov koncipijent gosp. dr. Sajavec, a gosp. dr. Ahačič mlajši je bil za pisarja, katera še oba živita, in jaz sem bil zopet v imenu Mihaela Kastelca z njegovim pismenim pooblastilom v rokah. Gosp. dr. Sajavec je o tej priliki dejal: „Matični odbor me je pooblastil, v njegovem imenu izreči, da Matica od Kastelca svojíne (lastí) Vodnikovega rokopisa ne zahteva, ako more Kastelec dokazati, da je res Wagnerju prodal samo pravico do založbe.“ Po teh važnih besedah jaz g. dr. Sajavcu pokažem Wagnerjovo pismo, katero se je bilo napósled vendar našlo. On ga prečita in verne meni, a jaz pozneje Kastelcu. Ali je tedaj resnica, da Matičen odbor nič ne vé o teh omenjenih dokazih? Ali gosp. dr. Sajavec takrat nij bil pred sodbo prišel baš namesto odbora? — Letos februarja meseca, predno

sem šel iz Ljubljane, na ulicah gosp. dr. Sajavca vprašam, ali se on te razprave in Wagnerjevega lista še opominja? Odgovori: dobro se opominjam obojega; saj g. Murnik vé, kje je zdaj dotični akt omenjene razprave. Potem ga vprašam: kaj mi je storiti z Vodnikovim rokopisom? A on, takrat uže samostojen odvétnik in zastopnik v tedaj odmerlega Kastelca hčere, odgovori: ohranite ga, dokler ne pride razsodba od c. kr. deželnega sodišča. — In tako sem tudi storil. Torej se nikoli nijsem branil niti se zdaj ne branim verniti rokopis tja, kamor po pravici gre njegova svojina; a Matici te pravice nikoli nijsem priznaval niti je zdaj ne priznavam! — Poslednjim „Novicam“ odgovorim prihodnjič.

Listnica.

Goa. A. K. v Lj. Odpustite milostno, da smo Vam sè svoje nemarnastjo ali pozabljivostjo toliko neprijetnosti in truda napravili. Poslano prejeli, zdaj je vse v redu.

G. † v Lj. Poslano noveleto prejeli in pregledali. Kaže talent. Škoda, da jô niste prej poslali, morebiti bi jo bili mogli vzeti v „Zv.“; zdaj je prepozno. Ako hočete, vernemo Vam rokopis.

G. D. B. na D. Unde tu, Saule! inter prophetas? Iz poštenjaka ogleđuh, sikofant, in, kar je še gerje, „agent provocateur!“ (poštena slovenščina do zdaj nema še imena za ta žalostni stan; zdaj ga bode pač treba.) In kako prebrisan „agent provocateur!“ Saj sem vendar že spoznal v svojem življenji nekaterega „poštenjaka“ (res da skoraj vselej prepozno na svojo kvaro), a Vi ste me znali tako lepo za nos voditi, tako prijaznega se kazati, tako mi priterjevati in po mojih mislih govoriti, da sem v resnici sodil, in vsak, kedor Vas je slišal, da ste po polnem na naši strani. Samo nekaj g. D. B. na D.! Legati, menim, da se nij bilo treba; ali morda zahteva tudi laž Vaš novi stan? — A delam Vam gotovo krivico, niste se hoteli legati; samo spominjate se slabo. Nij čudo; saj Vas nijsem videl nikedar stenografovati moje govore. Jaz sem pripravljen odgovor dajati za vsako besedo, katero sem pisal — ali govoril tudi v privatnem pogovoru — a za podtaknene, za prenarejene, za perfidno zavite — ne morem!

Povedite po pravici, g. D. B. na D.! ne izvira morda Vaše gerdo ravnanje iz dobrega namena? Tedaj ste velik „občudovanja“ vreden junak! M. Kurcija slavi svet po pravici, ker je oborožen na konji planil v zevajoče brezno, da se je zapelo za njim in da je bila rešena domovina. Vi ste storili več. Iz domoljubja ste skočili, do zdaj poštenjak, brez pomiselka v černo brezno nečasti, sramote, gujusobe, od koder nij rešitve. Moje milovanje, moje „občudovanje“ za Vami gre, a jaz, ne zamerite, jaz — ne morem, ker Vam odkrito pripovedujem, da nekateri bi rajši terpel, naj bi mu desna roka odgoréla, predno bi zapisala kaj tacega, kar Vam tako z láhka teče iz peresa! Bog daj, da ta Vaša domoljubna žertev, kakoršne jaz nijsem sposoben, zapre za večne čase v nebo zevajočo rano našej ubogi domovini!

— Gosp. Fr. Kl . . . b. v Mariboru. „Zvon“ smo Vam bili uže enkrat poslali, vendar ga zopet pošiljamo. Čudno je, da se po poti razgubi toliko listov! Tako smo bili zadnjič tudi v Ljubljano poslali štirem gospodom vsem enake in enóliko listov; eden je vse prejel, a trije vsak po en list premalo.